

ФІНАНСИ

УДК 338.001.36

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.46.44-52>

Є. Марко, канд. екон. наук
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ, Україна
i-tv@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-9165-8072,
В. Кузьменко, курсант
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
volodymyr07082000@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-1416-0887

ЕКОНОМЕТРИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Відображено значущість економічного розвитку України для забезпечення національної безпеки, виділено основні внутрішні та зовнішні загрози національній безпеці України: гібридна економічна війна, "голка" кредитів Міжнародного валютного фонду, підвищення житлово-комунальних тарифів, відкриття ринку газу в Україні, неефективне впровадження обігу вітчизняних земель сільськогосподарського призначення та недостатнє застосування спроможностей економіки України. Практично доведено циклічність економічного розвитку шляхом виокремлення чотирьох фаз економічного розвитку досліджуваних країн за останні 10 років, слабку ефективність економічної політики України та можливі прикладні механізми економічного зростання. Здійснено економетричний аналіз валового внутрішнього продукту України та держав, які займають найбільшу частку в українському імпорті товарів, бюджету України та бюджету Міністерства оборони України із застосуванням методу найменших квадратів і парних лінійних регресій, розраховано інтенсивність впливу змін економіки України на динаміку економічних процесів досліджуваних країн. Виведено модель ВВП України залежно від ВВП Китаю, Польщі, Росії, Туреччини, Німеччини, Італії, Білорусії, Сполучених Штатів Америки та Франції (дев'ятифакторна модель), а також модель оборонного бюджету України залежно від вітчизняного ВВП, видатків бюджету, податків, мінімальної і середньої заробітної плати та інфляції (семифакторна модель). На прикладі Міністерства оборони України як установи державного сектора наведено алгоритм реєстрації для здійснення господарської (додаткової) діяльності військовими частинами та розподіл отриманих доходів з метою збільшення спеціального фонду державного бюджету України та створення пожевлення економіки країни загалом.

Ключові слова: економетрика, еластичність, національна безпека, сальдо торговельного балансу, імпортована рецесія.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна перебуває в системній економічній кризі та в тісній економічній залежності від інших країн. Сальдо торговельного балансу згідно з Прогнозом економічного і соціального розвитку України на 2021–2023 роки становить –10 416, –13 643 та –16 996 млн доларів США, відповідно [14]. Зважаючи на такий стан, нашій державі необхідно самостійно створити середовище для розвитку економіки країни та нарощення темпу економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження національної безпеки, економіки України та бюджету Міністерства оборони України здійснили О. Колб (особливості національної безпеки), В. Кондрашова-Діденко (соціо-економічні перетворення країни), А. Сизов та Л. Цюкало (перспективи фінансового забезпечення військовослужбовців), О. Чеберяко (фінансова безпека України). Проте все ж виникають деякі запитання прикладного характеру.

Тому **метою статті** є здійснення аналізу сучасного стану національної безпеки України із застосуванням економетричного аналізу та наданням практичних рекомендацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запоруха недоторканності, територіальної цілісності та суверенітету кожної держави полягає не тільки в її військовому потенціалі. Велику роль відіграє й економічний аспект. Світ XXI ст. став високотехнологічним та глобальним, а внаслідок виникнення можливості масового доведення та маніпулювання інформацією ми отримали гібридні способи ведення соціо-культуро-економічних процесів. Наприклад, втрачається розуміння такого поняття, як війна, адже вона набуває іншого відтінку. Якщо в минулому під час війни проводились бойові дії (Холодна війна, Друга світова війна, Перша світова війна та війни, що були до цього), то зараз війна не завжди відбувається таким способом. Сьогодні завоювання територій здійснюється шляхом економічного та інформаційного впливу. Країни високого рівня розвитку

забезпечують свій прогрес за рахунок країн, що розвиваються, і країн з транзитивною економікою, опосередковано диктують їм свої умови. Яскравим прикладом може стати така організація, як Міжнародний валютний фонд (далі МВФ) – світова організація, яка "допомагає" країнам з важким економічним становищем подолати його шляхом надання кредитів за умови впровадження розроблених цим фондом реформ та програм. З одного боку, міжнародне середовище бажає допомогти країні, що потрапила в економічну халепу, адже кожна держава у свій час може опинитися на її місці, проте, з іншого боку, мало хто знає, що допомога МВФ виправдується лише в 1-2 % випадках, тобто, беручи позику в МВФ країна садить себе на "кредитну голку" [20]. Зразком гібридної економічної війни є підвищення житлово-комунальних тарифів і відкриття ринку газу в Україні, що зменшило платоспроможний попит, а також впровадження обігу земель сільськогосподарського призначення в нашій державі, що має відбутися вже з 1 липня 2021 року. Але відповідно до фактичного стану речей в нашій країні відсутня нормативно-правова база, а головне – акумуляція фінансових ресурсів для таких нововведень (за бюджетною програмою "фінансова підтримка сільгоспвиробників" (код програмної класифікації видатків бюджету – 1201270). На 2021 рік виділено 4500,00 млн грн [11], що становить 90 тис. грн на одного сільгоспвиробника, і це попри те, що земельна реформа вступає в дію вже у липні цього року). Прийнята нормативно-правова база може призвести до загроз національній безпеці, встановлене індикативне регулювання не відповідає сучасним умовам. При впровадженні в Україні неефективного обігу земель сільськогосподарського призначення ми втратимо не тільки довгострокову економічну вигоду, але й частину власної території, що відбудеться за рахунок продажу земельних ділянок українським продавцем, який має відносно мізерну платоспроможність, іноземному плато-

спроможному покупцю. Для підтвердження нерелевантності індикативним вимогам правового регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення, а саме, перевищення агрохолдингами встановлених Законом України від 31.03.2020 р. № 552-IX "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення" [13] нормативів до 60 разів, а також основних

його положень щодо кінцевого бенефіціарного власника та офшорних зон необхідно проаналізувати табл. 1. Загалом упровадження обігу земель сільськогосподарського призначення – це позитивне явище для ринкової економіки, але для цього необхідно забезпечити відповідне підґрунтя, щоб не допустити утворення загроз національній безпеці, чого в Україні поки що немає.

Таблиця 1

Значення агрохолдингів в українському аграрному секторі

Назва компанії	Наявність іноземного акціонера	Земельний банк, тис. га	Частка території України, %
 KERNEL GROUP OF COMPANIES	наявний, 75%	600	0,99
 UkrLandFarming Public Limited Company	наявний	470	0,78
 AP Group NCH (Агропросперіс)	наявний	410	0,68
 MHP AGRO & INDUSTRIAL HOLDING	Миронівський Хлібопродукт	370	0,61
 ASTARTA-KYIV agri-industrial holding	Астарта	210	0,34
Разом:		2060	3,4

Джерело: складено автором на основі [23].

Глобалізація економік країн зумовлює взаємозалежність держав різних ступенів економічного розвитку. Верифікацією цього твердження є рис. 1, на якому нанесено криві валового внутрішнього продукту (далі – ВВП)

країн, які займають найбільшу частку в українському імпорті товарів (підтвердження на рис. 2).

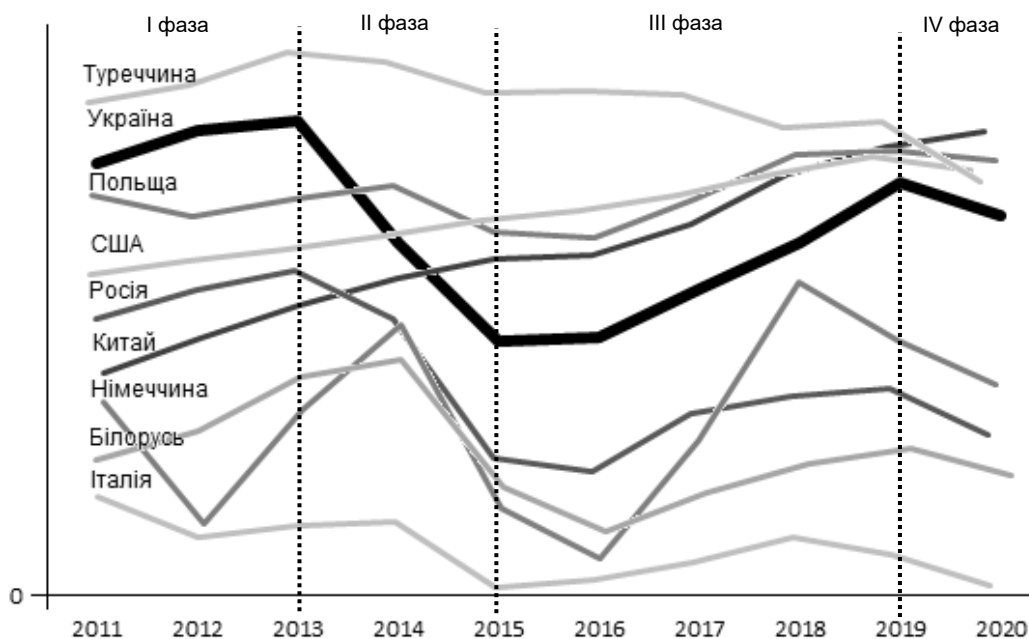

Рис. 1. Порівняння змін ВВП країн-експортерів товарів до України за період від 2011 до 2020 року

Джерело: складено автором на основі [21].

Рис. 1 підтверджує циклічний характер світового господарства та еластичність економік країн. Його умовно можна поділити на чотири фази:

I фаза (2011–2013) – пожвавлення: характеризується зростанням економіки після світової кризи 2008-2009 рр., що виникла в США;

II фаза (2013–2015) – рецесія, яка відбулася внаслідок системних політичних подій в Україні (Революції гідності, анексії Криму та Антитерористичної операції) і спричинила спад економічного розвитку в Україні та інших країнах (імпортована рецесія);

III фаза (2015–2019) – пожвавлення: стабілізація економічних процесів в Україні (інфляція, безробіття, виробництво), а також налагодження міжнародних зв'язків зумовлює економічне зростання і в інших країнах;

IV фаза (2019 – n рр.) – рецесія, спричинена зміною українського політичного керівництва та світовою пандемією.

Особливістю еластичності економічних ситуацій в досліджуваних країнах є те, що I і IV фази (рецесії) ніяк не вплинули на економіку Китаю та США, які перебувають в цей час у фазі піднесення (перевищення всіх попередніх фаз). Зауважимо, що в Туреччині пожвавлення економічного зростання майже не спостерігається як наслідок санкцій США та Європейського Союзу, зокрема щодо експорту сталі. Рис. 2 показує дев'ять країн, що займають лівову частку в українському імпорті; основа для побудови рис. 1 і табл. 2. Серед країн: одна (США) – американська, одна (Китай) – азійська, дві (Росія та Туреччина) – Європа й Азія та чотири (Польща, Німеччина, Італія, Білорусь, Франція) – європейські. Варто зауважити, що Польща вже протягом двох років випереджає Росію в частці валового українського імпорту. Наведені вище дослідження є перехідною ланкою економетричного аналізу. На основі інформації щодо ВВП держав з найбільшою часткою в українському імпорті (табл. 2) нижче розраховано залежність ВВП цих країн від ВВП України.

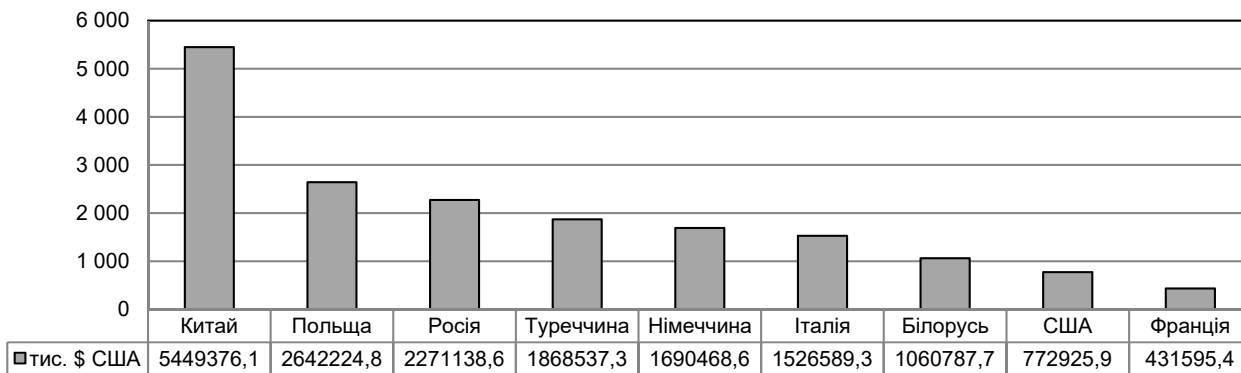

Рис. 2. Географічна структура імпорту України, тис. дол. США (9 найбільших експортерів)

Джерело: складено автором на основі [21].

Таблиця 2

ВВП держав з найбільшою часткою в українському імпорті, млрд дол.

Рік/країна	Україна	Китай	Польща	Росія	Туреччина	Німеччина	Італія	Білорусь	США	Франція
2011	163	7492	529	2047	839	3749	2295	61	15543	2865
2012	176	8593	501	2192	880	3529	2088	66	16197	2685
2013	180	9625	524	2288	958	3734	2142	76	16785	2812
2014	131	10524	545	2049	939	3890	2163	79	17527	2857
2015	91	11114	478	1357	864	3558	1837	56	18238	2439
2016	93	11227	472	1281	869	3469	1877	48	18745	2472
2017	112	12265	526	1575	859	3681	1961	55	19543	2594
2018	131	13842	587	1665	780	3966	2087	60	20612	2789
2019	155	14732	592	1703	791	3862	2002	63	21433	2716
2020	142	15222	580	1464	649	3781	1848	58	20807	2552

Джерело: складено автором на основі [21].

Для оцінки параметрів лінійних регресій необхідно знайти модель парної лінійної регресії для кожної залежності за формулою

$$Y_i = a + bX_i + e_i, \quad (1)$$

де Y_i – ВВП однієї з держав із найбільшою часткою в українському імпорті (залежна змінна); X_i – ВВП України (незалежна змінна); a та b – коефіцієнти; e_i – відхилення. Щоб знайти a та b , треба застосувати такі формули:

$$b = \frac{\sum_{i=1}^n ((X_i - X_{mean})(Y_i - Y_{mean}))}{\sum_{i=1}^n ((X_i - X_{mean})^2)}, \quad (2)$$

$$a = Y_{mean} - bX_{mean}, \quad (3)$$

де a та b – невідомі з формули (1); Y_i – ВВП однієї з держав із найбільшою часткою в українському імпорті (залежна змінна); X_i – ВВП України (незалежна змінна); Y_{mean} – середнє арифметичне ВВП однієї з держав із найбільшою часткою в українському імпорті (залежна змінна); X_{mean} – середнє арифметичне ВВП України

(незалежної змінної). Після цього знаходимо коефіцієнти детермінації та кореляції за формулами

$$R^2 = \frac{\sum_{i=1}^n ((Y_i \text{ predicted} - Y_{\text{mean}})^2)}{\sum_{i=1}^n ((Y_i - Y_{\text{mean}})^2)}, \quad (4)$$

де R^2 – коефіцієнт детермінації; Y_i – ВВП однієї з держав із найбільшою часткою в українському імпорті (залежна змінна); Y_{mean} – середнє арифметичне ВВП однієї з держав із найбільшою часткою в українському імпорті (залежної змінної); $Y_i \text{ predicted}$ – прогнозоване значення ВВП однієї з держав із найбільшою часткою в українському імпорті (залежної змінної), та

$$r = \pm \sqrt{R^2}, \quad (5)$$

де r – коефіцієнт кореляції; R^2 – коефіцієнт детермінації. Щоб знайти $Y_i \text{ predicted}$, необхідно підставити значення a та b у знайдене рівняння лінійної регресії із формули (1).

Після проведення розрахунків на основі системи даних табл. 2 і формул (1) – (5) оцінимо параметри лінійних регресій залежності ВВП Китаю (Y_1), ВВП Польщі (Y_2), ВВП Росії (Y_3), ВВП Туреччини (Y_4), ВВП Німеччини (Y_5), ВВП Італії (Y_6), ВВП Білорусі (Y_7), ВВП США (Y_8) та ВВП Франції (Y_9) від ВВП України (X) методом найменших квадратів, які наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Оцінка параметрів лінійних регресій залежності ВВП держав з найбільшою часткою в українському імпорті від ВВП України

Країна	Рівняння залежності від ВВП України	Коефіцієнт детермінації (R^2)	Коефіцієнт кореляції (r)
Китай	$Y_1 = 14752,33 - 23,94X$	0,0879	-0,2965
Польща	$Y_2 = 465,03 + 0,5X$	0,1358	0,3686
Росія	$Y_3 = 445,95 + 9,58X$	0,7249	0,8514
Туреччина	$Y_4 = 817,69 + 0,18X$	0,0044	0,0653
Німеччина	$Y_5 = 3515,47 + 1,5X$	0,0854	0,2923
Італія	$Y_6 = 1597,93 + 3,14X$	0,4380	0,6618
Білорусь	$Y_7 = 36,56 + 0,19X$	0,3962	0,6295
США	$Y_8 = 21667,86 - 22,74X$	0,1260	-0,3550
Франція	$Y_9 = 2206,67 + 3,43X$	0,4864	0,6974

Джерело: складено автором на основі формул (1) – (5).

Згідно з економетричним аналізом ВВП досліджуваних держав можна сказати, що економіки Китаю, Туреччини та Німеччини майже не відчувають зміни в економіці України, оскільки вони мають мізерні коефіцієнти детермінації; трохи більше відчувають економічні зміни в Україні Польща, Італія, Білорусь, США та Франція; значний вплив на економічну ситуацію в Росії відіграє українська економіка: коефіцієнт детермінації сягає 72,49 %. Щодо аналізу коефіцієнтів кореляції: можна сказати, що зростання економіки України відбувається прямо пропорційно зростанню економік Польщі, Росії, Туреччини, Німеччини, Італії, Білорусі й Франції (ці країни мають додатні коефіцієнти кореляції), а також обернено пропорційно зростанню економіки Китаю та США (ці країни мають від'ємні коефіцієнти кореляції). Тобто з цього можна зробити висновок, що Китай і США піднімають свою економіку за рахунок занепаду економік інших країн, зокрема України.

Далі знайдемо моделі ВВП України. Для цього потрібно побудувати дев'ятифакторну лінійну регресію матричним способом. Така модель буде відображатися за формулою

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_i X_i + e_i, \quad (6)$$

$$\begin{aligned} \text{ВВП}_{\text{України}} = & -272,17495137536 - 0,365677004145262 \times \text{ВВП}_{\text{Китай}} + 7,04241415552468 \times \text{ВВП}_{\text{Польщі}} + \\ & + 0,00126675952654232 \times \text{ВВП}_{\text{Росії}} + 0,156431571836948 \times \text{ВВП}_{\text{Туреччини}} - 0,0498694841705065 \\ & \times \text{ВВП}_{\text{Німеччини}} - 7,93032804552922 \times \text{ВВП}_{\text{Італії}} - 17,2258566319971 \times \text{ВВП}_{\text{Білорусії}} + \\ & + 0,13370199542476 \times \text{ВВП}_{\text{США}} + 5,82033561365955 \times \text{ВВП}_{\text{Франції}} \end{aligned}$$

Ця модель пояснюється дуже добре (коефіцієнт детермінації становить 99 %) і доводить взаємозалежність економік країн, зокрема економіки України. Наша держава сьогодні перебуває в "кутку" економічного розвитку, куди її загнала глобалізація та неефективна політика. Ми економічно залежні від інших держав і це слід мінімізувати. Також у нашій державі сформувалось така рідкісна економічна категорія, як "парадокс підвищення тарифних ставок" – підвищення соціальних гарантій населення шляхом збільшення тарифної ставки (посадового окладу) працівника першого тарифного розряду, на

де Y_i – ВВП України (залежна змінна); X_i – ВВП однієї з держав із найбільшою часткою в українському імпорті (незалежна змінна); β_i – коефіцієнти; e_i – відхилення.

Для визначення коефіцієнтів (β_0 ; β_1 ; ...; β_9) застосуємо матричний спосіб

$$B = ((X^T \times X)^{-1} \times X^T) \times Y, \quad (7)$$

де B – матриця з даних від β_0 до β_9 ; X – матриця ВВП досліджуваних держав (табл. 2), у якій перший стовпчик складається з одиниць; X^T – транспонована матриця X ; $(X^T \times X)^{-1}$ – обернена матриця; Y – матриця ВВП України за період від 2011 до 2020 рр.

Для оцінки параметрів моделі ВВП України (детермінація та кореляція) застосуємо формули (4) та (5), проте прогнозовані значення ВВП України розрахуємо матричним способом

$$Y_{\text{predicted}} = X \times B, \quad (8)$$

де $Y_{\text{predicted}}$ – матриця прогнозованого ВВП України; B – матриця з даних від β_0 до β_9 .

Після проведення розрахунків отримали модель ВВП України, яка залежить від ВВП держав з найбільшою часткою в українському імпорті:

основі якого розраховується тарифна сітка, що призводить до зменшення заробітної плати працівників через дефіцит бюджету та зниження роботодавцями додаткових видів заробітної плати. Підтвердження цього явища відбулось при отриманні працівниками заробітної плати у вересні 2020 р. та січні 2021 р. після підвищення тарифних ставок працівника першого тарифного розряду постановами КМ України. Здавалось б, що після такого підвищення ціни на робочу силу працівники отримають більшу заробітну плату, проте фактична заробітна плата

становила на 10–15 % менше від потенційної через нестачу бюджетних асигнувань. Таке явище пояснює недостатній рівень генезису економіки в нашій країні. Генезис української економіки має відбуватися шляхом створення національних підприємств, підтримкою національного виробника та експорту готової продукції, адже зараз у нашій державі експортують сировину, а імпортують готову продукцію, вироблену із цієї ж експортованої раніше

сировини, унаслідок чого виникає негативне сальдо торговельного балансу. Мало того, у нашій державі негативне сальдо торговельного балансу навіть серед тієї продукції, на якій ми, здавалось, повинні спеціалізуватися та за рахунок якої здійснювати економічне зростання. Але натепер це не так, що вказує на відсутність підтримки та зацікавленості в національному виробнику (рис. 3).

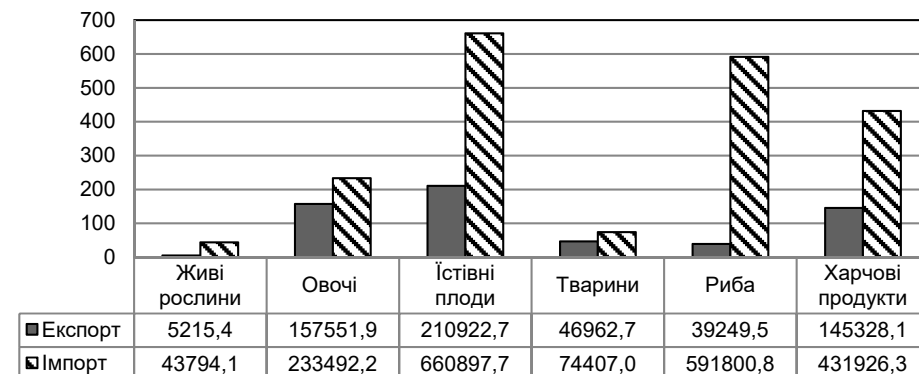

Рис. 3. Товарна структура зовнішньої торгівлі у січні–листопаді 2020 р., тис. дол. США

Джерело: складено автором на основі [22].

Важливим детермінантом економічного розвитку України є війна, що зумовлює збільшення витрат на сектор безпеки та оборони. Реальний бюджет Міністерства оборони України (далі – МОУ) порівняно з 2012 роком зріс на 242 % (рис. 4).

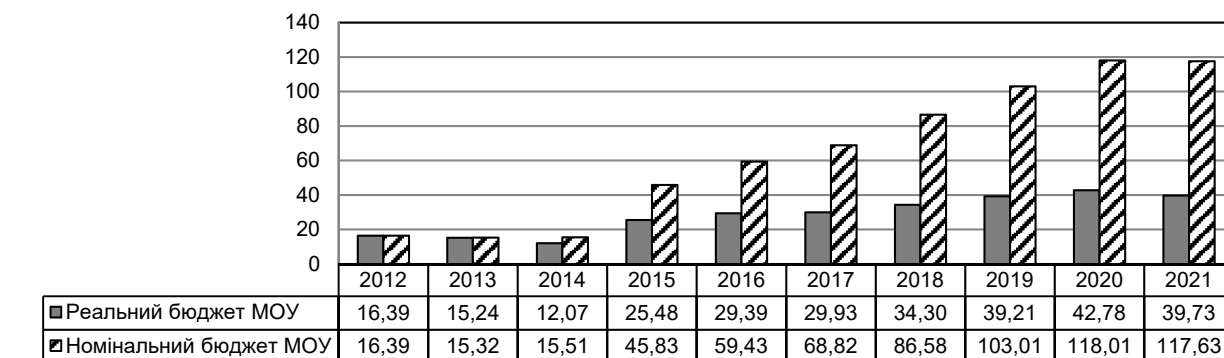

Рис. 4. Номінальний та реальний бюджет МОУ 2012–2021 рр., млрд грн

Джерело: складено автором на основі [2–11].

Застосувавши економетричний аналіз, можна знайти модель бюджету МОУ та спрогнозувати його на 2022–2023 рр., урахувавши сучасний стан. Для цього слід здій-

снити розрахунки за допомогою економетричного аналізу взаємного впливу економік країн (формули (1) – (8)). Вихідні дані для визначення моделі наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Дані для визначення моделі бюджету МОУ

Змінна/рік	Y, Бюджет МОУ, тис. грн	X ₁ , НВВП, млн грн	X ₂ , Видатки бюджету, тис. грн	X ₃ , ПДФО, тис. грн	X ₄ , ППП, тис. грн	X ₅ , min ЗП, грн	X ₆ , mean ЗП, грн	X ₇ , Індекс інфляції, %
2012	16387515,9	1408889	412105316,0	7247013,5	58236909,9	1147	3024	99,8
2013	15315079,5	1454931	419843834,9	8203742,3	57928308,0	1218	3297	100,5
2014	15151031,9	1566728	441587118,6	14191765,0	40290358,6	1218	3500	124,9
2015	45827325,3	1979458	581760845,2	42591331,9	36915000,0	1378	4267	143,3
2016	59427928,4	2383182	681460758,2	56132170,8	48559000,0	1600	5035	112,4
2017	68819627,0	2982920	841402834,3	77177782,4	67119575,3	3200	6638	113,7
2018	86582200,0	3558706	991930698,4	91123656,5	82327370,9	3723	8977	109,8
2019	103013246,5	3974564	1093021713,2	106155258,4	95520000,0	4173	10504	104,1
2020	118012998,1	4307744	1270677100,3	111302535,6	110460999,2	5000	11597	105,0
2021	117626443,4	4505900	1320152623,2	137580075,8	107736000,0	6000	13632	107,3
2022		5089400	1380038600,0	149770774,0	122351796,0	6700,0	15414,0	106,2
2023		5689700	1472936000,0	165483182,7	138588894,0	7200,0	17169,0	105,3

Джерело: складено автором на основі [2–11, 14].

Після розрахунків на основі системи даних табл. 4 оцінено параметри парних лінійних регресій залежності бюджету МОУ від номінального ВВП України, видатків Державного бюджету України, податків на доходи фізичних осіб, податків на прибуток підприємств, мінімальної

заробітної плати, середньої заробітної плати та індексу інфляції методом найменших квадратів і отримали результати, відображені в табл. 5.

Таблиця 5

Оцінка параметрів парних лінійних регресій залежностей бюджету МОУ

Незалежна змінна	Рівняння залежності	Коефіцієнт детермінації (R^2)	Коефіцієнт кореляції (r)
НВВП	$Y = -29697999,21 + 0,0000335X_1$	0,9816	0,9908
Видатки бюджету	$Y = -29164901,25 + 0,12X_2$	0,9812	0,9905
ПДФО	$Y = 7960565,71 + 0,87X_3$	0,9763	0,9881
ППП	$Y = -29141632,08 + 1,33X_4$	0,7658	0,8751
мін ЗП	$Y = 2579122,53 + 21648,19X_5$	0,8971	0,9472
mean ЗП	$Y = -7811125,34 + 10277,63X_6$	0,9336	0,9662
Індекс інфляції	$Y = 138956155,68 - 663274,59 X_7$	0,0453	0,2129

Джерело: складено автором на основі формул (1) – (5).

Моделі парних лінійних регресій пояснюються дуже просто (бюджет МОУ зростає разом із незалежними змінними), урахувавши коефіцієнти детермінації та кореляції, окрім моделі з індексом інфляції: рівень інфляції

має невеликий вплив на бюджет МОУ. Виконавши арифметичні дії з формулами (4) – (8), отримаємо модель бюджету МОУ (роз'яснення літер табл. 4):

$$Y = -60120774,979325 - 0,00009X_1 + 0,121809X_2 + 0,705486X_3 + 0,653246X_4 - 18244,079392X_5 - 1758,075205X_6 + 219864,611392X_7.$$

Підставивши значення з табл. 4 за 2022-2023 рр., отримаємо прогнозований бюджет МОУ в сумах 167,58 млрд грн та 188,18 млрд грн, відповідно. Це дуже великі суми порівняно з 2020 та 2021 рр., що пояснюється надто оптимістичним Прогнозом економічного і соціального розвитку України на 2021–2023 рр. [14].

Ураховуючи стан рецесії в нашій країні, нестачу грошових коштів для бюджетних призначень, треба знаходити способи збільшення бюджетних асигнувань, зокрема і в МОУ. Необхідно збільшувати надходження спеціального фонду (щоправда збільшення надходжень

треба здійснювати з урахуванням специфіки діяльності МОУ, щоб не заважати виконанню його основних завдань, покладених на ЗС України). Натепер МОУ задіює свої ресурси не в повному обсязі, що можна побачити, проаналізувавши рис. 5. Спеціальний фонд бюджету МОУ 2021 р. менший 2012 р. у 4,65 раза, тому треба звернути увагу і розвивати цей напрям. Порядок практичного втілення ідеї збільшення надходжень спеціального фонду наведено нижче.

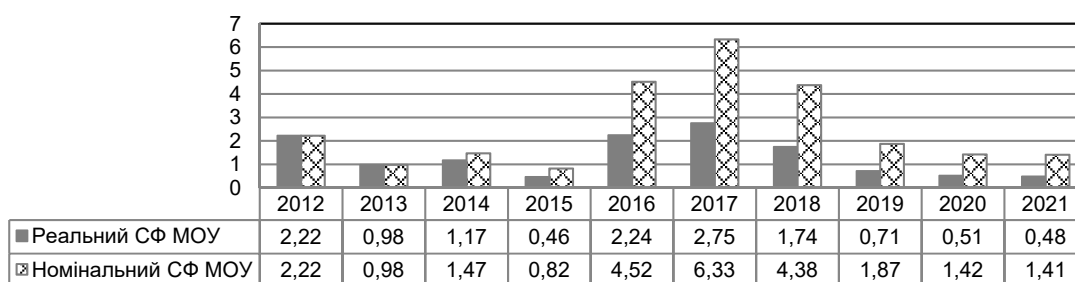

Рис. 5. Номінальний та реальний спеціальний фонд бюджету МОУ 2012–2021 рр., млрд грн

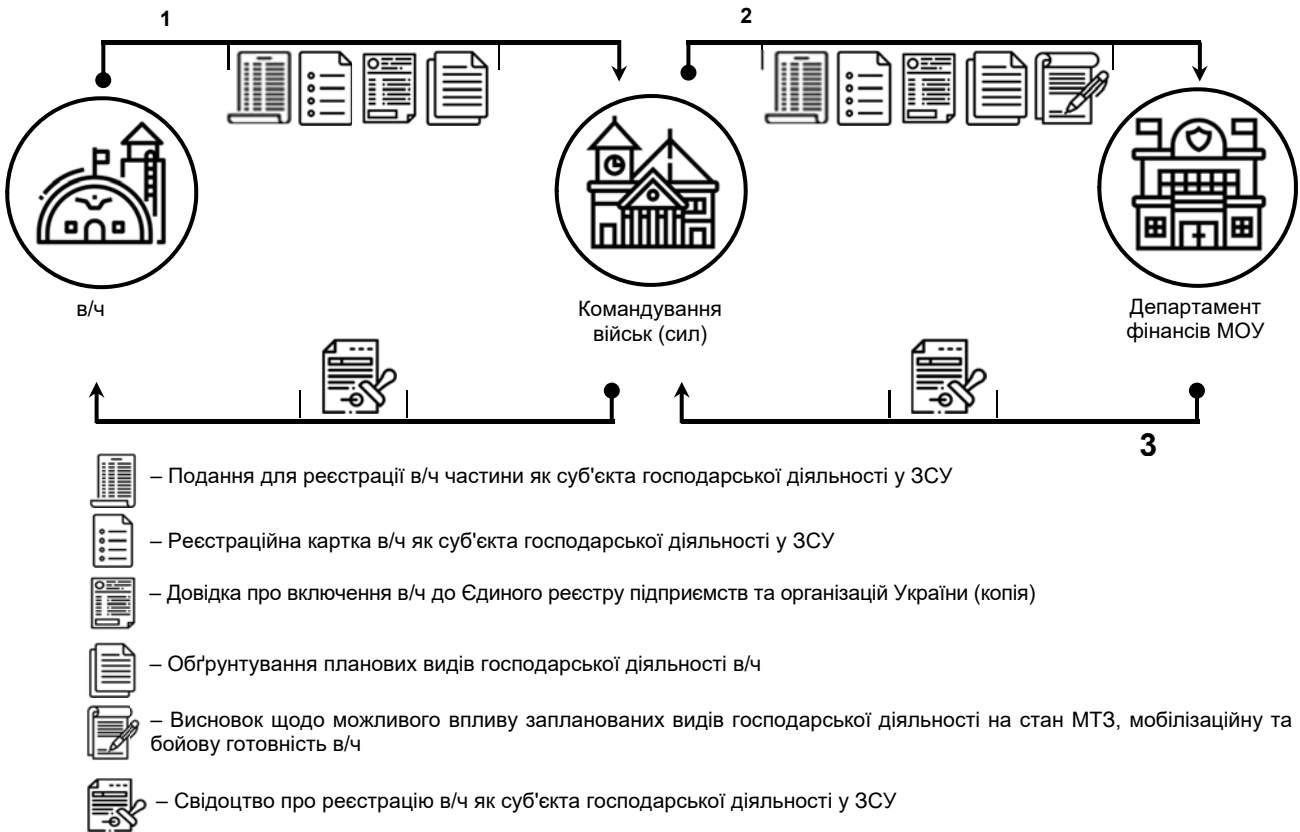
Джерело: складено автором на основі [2–11].

Військові частини (далі в/ч) мають право провадити господарську діяльність, пов'язану з отриманням власних надходжень після їхньої реєстрації як суб'єктів господарської діяльності в ЗСУ, що здійснюється відповідно до Порядку реєстрації військових частин як суб'єктів господарської діяльності у ЗСУ, затвердженого Постановою КМУ від 03 травня 2000 р. № 749 та Положення про порядок ведення реєстру військових частин як суб'єктів господарської діяльності в ЗС, затвердженого Наказом МОУ від 27 листопада 2017 р. № 625. Згідно з Положенням на першому етапі реєстрації командир в/ч надсилає на розгляд командувачу виду ЗС України або окремого роду військ (сил) залежно від підпорядкування: подання для реєстрації в/ч як суб'єкта господарської діяльності, реєстраційну картку в/ч як суб'єкта господарської діяльності у ЗСУ, копію довідки з Єдиного державного реєстру

підприємств та організацій України, а також обґрунтування планових видів господарської діяльності із фінансово-економічними розрахунками за кожним видом господарської діяльності. На другому етапі командувач виду (роду) військ (сил) розглядає отримані документи від в/ч, робить висновок щодо можливого впливу запланованих видів господарської діяльності на стан матеріально-технічного забезпечення, на мобілізаційну та бойову готовність в/ч і надсилає цей висновок з отриманими документами в Департамент фінансів МОУ. На третьому етапі Департамент фінансів перевіряє фінансово-економічні розрахунки за кожним видом господарської діяльності, погоджує документи з Головним управлінням майна та ресурсів, Головним управлінням оборонного та мобілізаційного планування Генерального

штабу ЗСУ та Головним управлінням персоналу Генерального штабу ЗСУ щодо впливу господарської діяльності на мобілізаційну готовність в/ч, формує реєстраційну справу в/ч як суб'єктів господарської діяльності у ЗСУ, робить записи в журналі обліку реєстраційних справ військових частин як суб'єктів господарської діяльності у ЗСУ. Після цього директор Департаменту фінансів доповідає узагальнені пропозиції заступнику Міністра оборони України для прийняття рішення щодо включення

в/я до реєстру. Далі до реєстру вносяться відповідні дані про цю в/ч і видається свідоцтво про реєстрацію в/ч як суб'єкта господарської діяльності у ЗСУ, яке підписується директором Департаменту фінансів МОУ та надсилається до в/ч у порядку підпорядкованості [16]. Для наочності механізму реєстрації військових частин як суб'єктів господарської діяльності в ЗСУ наведено рис. 6.

Джерело: складено автором на основі [16].

Господарська діяльність військових частин, яка не передбачена Постановою КМУ № 1171, підлягає ліцензуванню. Ліцензування здійснюється шляхом отримання ліцензії для деяких видів господарської діяльності військових частин, що передбачені Законом України від 02.03.2015 р. № 222-VIII "Про ліцензування видів господарської діяльності". Вони надаються органами, які визначені Постановою КМУ від 05.08.2015 р. № 609 "Про затвердження переліку органів ліцензування" без справляння плати за видачу таких ліцензій [12, ст. 3; 15, п. 3, 4]. Кошти, одержані від здійснення військовими частинами господарської діяльності, зараховуються до ДБУ та використовуються винятково на національну оборону відповідно до кошторису МОУ [12, ст. 8].

Доходи від основної/додаткової діяльності військові частини використовують у першу чергу на покриття витрат, пов'язаних з організацією основної/додаткової діяльності. Також щомісяця 50 % суми доходів, що перевищує витрати на організацію, військові частини (за винятком військових навчальних закладів (ВНЗ), військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів (ВНП ВНЗ), закладів культури, спорту та охорони здоров'я ЗСУ) перераховують на спеціальні реєстраційні рахунки (СРР) МОУ. Решту доходів (50 %) військові частини використовують на заходи щодо виконання основних функцій, які не забезпечені коштами загального фонду (ЗФ). Аналогічним способом відбувається використання

доходів від оренди майна. Сума доходів, яку в/ч перераховує на СРР МОУ ($C_{пер}$) розраховується за формулою

$$C_{пер} = (C_d - C_b - C_n) \times 0,5, \quad (9)$$

де C_d – доходи, отримані від основної/додаткової діяльності в/ч за минулий місяць; C_b – доходи, які в/ч використовує на покриття витрат, пов'язаних з організацією основної/додаткової діяльності; C_n – сума податків (зборів), яку необхідно сплатити в/ч, виходячи з доходів, отриманих за минулий місяць від основної/додаткової діяльності ліцензій [15, п. 7].

Доходи від реалізації в установленому порядку майна (окрім доходів від здачі паперу, шмаття та від реалізації продукції, що виробляється військовими частинами за результатами здійснення дозволених видів господарської діяльності), у повному обсязі зараховуються на СРР розпорядника бюджетних коштів вищого рівня [15, п. 9]. Перерахування військовими частинами власних надходжень на СРР МОУ здійснюється на підставі платіжних доручень лише в межах однієї програми та однієї групи власних надходжень [15, п. 10]. Кошти спеціального фонду, які надходять від МОУ військові частини, спрямовують винятково на цільові видатки, визначені цим розпорядником, у межах бюджетних асигнувань за спеціальним фондом [15, п. 11].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Становлення економік країн, зокрема України, перебуває в взаємній залежності: внутрішні зміни в одній державі спричиняють зміни в економіці ряду інших держав. Глобалізація – це один із можливих інструментів гібридної, опосередкованої війни, тому треба з розумом підходити до українського економічного управління, доказом чого є економічні дослідження національної безпеки України. Економіка України на тепер перебуває в стані рецесії, сьогодні наявні спроби подолати економічну кризу, але вони залишаються непродуманими та неефективними. Рішення поживлення економічних процесів – застосування всіх можливих ресурсів приватного та державного секторів, зокрема, збільшення кількості та якості програм підтримки українського бізнесу, збільшення спеціального фонду бюджету. Спеціальний фонд МОУ слід оптимізувати за рахунок розширення господарської діяльності військових частин. Тільки тоді зростання бюджету та української економіки набуде системного характеру.

Список використаної літератури

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. Редакція від 24.10.2020.
2. Про Державний бюджет України на 2012 рік : Закон України від 22.12.2011 р. № 4282-VI. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4282-17#Text>. Редакція від 08.12.2012.
3. Про Державний бюджет України на 2013 рік : Закон України від 06.12.2012 р. № 5515-VI. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5515-17#Text>. Редакція від 29.12.2013.
4. Про Державний бюджет України на 2014 рік : Закон України від 16.01.2014 р. № 719-VII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-18#Text>. Редакція від 15.04.2016.
5. Про Державний бюджет України на 2015 рік : Закон України від 28.12.2014 р. № 80-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-19#Text>. Редакція від 29.12.2015.
6. Про Державний бюджет України на 2016 рік : Закон України від 25.12.2015 р. № 928-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/928-19#Text>. Редакція від 01.02.2020.
7. Про Державний бюджет України на 2017 рік : Закон України від 21.12.2016 р. № 1801-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1801-19#Text>. Редакція від 02.12.2017.
8. Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 07.12.2017 р. № 2246-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2246-19#Text>. Редакція від 13.12.2018.
9. Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23.11.2018 р. № 2629-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2629-19#Text>. Редакція від 13.12.2019.
10. Про Державний бюджет України на 2020 рік : Закон України від 14.11.2019 р. № 294-IX. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-20#Text>. Редакція від 10.12.2020.
11. Про Державний бюджет України на 2021 рік : Закон України від 15.12.2020 р. № 1082-IX. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1082-20#Text>. Редакція від 31.01.2021.
12. Про господарську діяльність у Збройних Силах України : Закон України від 21.09.1999 р. № 1076-XIV. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1076-14#Text>. Редакція від 17.07.2020.
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31.03.2020 р. № 552-IX. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>. Редакція від 31.03.2020.
14. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2021–2023 роки // Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 р. № 671. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2020-%D0%BF#Text>. Редакція від 29.07.2020.
15. Про затвердження Положення про облік та використання коштів спеціального фонду державного бюджету в Міністерстві оборони України : Наказ Міністерства оборони України від 03.08.2016 № 400. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1191-16#Text>. Редакція від 03.08.2016.
16. Про затвердження Положення про порядок реєстрації військових частин як суб'єктів господарської діяльності у Збройних Силах : Наказ Міністерства оборони України від 27.11.2017 р. № 625. [Електронний ресурс]. http://catalog.nuou.org.ua/index.php?option=com_sobipro&pid=128&sid=329936:nakaz-mou-625-vid-27-11-2017-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-poryadok-sub-ektiv-gopodarskoji-diyalnosti-u-zbrojnikh-silakh&Itemid=0.
17. Кондрашова-Діденко В. І. "Згорнене впливання" довіри на соціально-економічні перетворення країни // Економіка та держава, 2010 р. № 8/2010. С. 1–6.

18. Колб О. Г. Про деякі особливості реалізації на практиці та забезпечення національної безпеки України // Вісн. пенітенціарної асоціації України, 2020. № 2(12). С. 103–109.

19. Сизов А. І., Цюкало Л. В. Перспективи фінансового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України // *Internat. Jour. of Innovative Technologies in Economy*, 2019. С. 23–28.

20. Чеберяко О. В. Вплив співпраці з МВФ на фінансову безпеку в Україні // *Мат. II Міжнар. наук.-практ. форуму "Теорія та практи реформування економічних систем"*, 2015. С. 226–227.

21. База даних "Кноема". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://knoema.com/>.

22. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

23. Agricultural Consulting. Консалтингова компанія. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://farming.org.ua/index.html>.

References

1. Law of Ukraine of June 21, 2018 № 2469-VIII "On National Security of Ukraine". – Edition from 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. (application date: March 1, 2021)
2. Law of Ukraine of 22.12.2011 № 4282-VI "On the State Budget of Ukraine for 2012". – Editorial office dated 08.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4282-17>. (application date: March 1, 2021)
3. Law of Ukraine of December 6, 2012 № 5515-VI "On the State Budget of Ukraine for 2013". – Editorial office dated 29.12.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5515-17#Text>. (application date: March 1, 2021)
4. Law of Ukraine of January 16, 2014 № 719-VII "On the State Budget of Ukraine for 2014". – Editorial office dated 15.04.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-18>. (application date: March 1, 2021)
5. Law of Ukraine of 28.12.2014 № 80-VIII "On the State Budget of Ukraine for 2015". – Edited on 12/29/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-19#Text>. (application date: March 1, 2021)
6. Law of Ukraine of 25.12.2015 № 928-VIII "On the State Budget of Ukraine for 2016". – Edition from 01.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19#Text>. (application date: March 1, 2021)
7. Law of Ukraine of 21.12.2016 № 1801-VIII "On the State Budget of Ukraine for 2017". – Editorial from 02.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19#Text>. (application date: March 1, 2021)
8. Law of Ukraine dated 07.12.2017 № 2246-VIII "On the State Budget of Ukraine for 2018". – Edition from 12/13/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19#Text>. (application date: March 1, 2021)
9. Law of Ukraine of November 23, 2018 № 2629-VIII "On the State Budget of Ukraine for 2019". – Edited on 12/13/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19#Text>. (application date: March 1, 2021)
10. Law of Ukraine of November 14, 2019 № 294-IX "On the State Budget of Ukraine for 2020". – Edition from 10.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>. (application date: March 1, 2021)
11. Law of Ukraine of 15.12.2020 № 1082-IX "On the State Budget of Ukraine for 2021". – Edition from 31.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>. (application date: March 1, 2021)
12. Law of Ukraine of September 21, 1999 № 1076-XIV "On Economic Activity in the Armed Forces of Ukraine". – Edition from 17.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1076-14>. (application date: March 1, 2021)
13. Law of Ukraine of 31.03.2020 № 552-IX "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Conditions of Circulation of Agricultural Lands". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>. (application date: March 1, 2021)
14. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 29, 2020 № 671 "On approval of the Forecast of economic and social development of Ukraine for 2021-2023". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2020-%D0%BF#Text>. (application date: March 1, 2021)
15. Order of the Ministry of Defense of Ukraine dated 03.08.2016 № 400 "On approval of the Regulations on accounting and use of funds of the special fund of the state budget in the Ministry of Defense of Ukraine". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1191-16#Text>. (application date: March 1, 2021)
16. Order of the Ministry of Defense of Ukraine dated 27.11.2017 № 625 "On approval of the Regulations on the procedure for registration of military units as economic entities in the Armed Forces". URL: http://catalog.nuou.org.ua/index.php?option=com_sobipro&pid=128&sid=329936:nakaz-mou-625-vid-27-11-2017-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-poryadok-sub-ektiv-gopodarskoji-diyalnosti-u-zbrojnikh-silakh&Itemid=0. (application date: March 1, 2021)
17. Kondrashova-Didenko V. (2010) "Curtailed influence" of trust on socio-economic transformations of the country // *Economy and State*. №8/2010. 1-6. [In Ukrainian].
18. Kolb O. (2020) On some features of implementation in practice and ensuring the national security of Ukraine // *Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine*. №2 (12) . 103-109. [In Ukrainian].
19. Syzov A., Tsyukalo L. (2019) Perspectives of financial support of servicemen of the Armed Forces of Ukraine // *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 23-28. [In Ukrainian].

20. Cheberyako, O. (2015). The impact of cooperation with the IMF on financial security in Ukraine // Proceedings of the II International Scientific and Practical Forum "Theory and Practice of Reforming Economic Systems". 226-227. [In Ukrainian].

21. Knoema database. URL: <https://knoema.com/>. (application date: March 1, 2021)

22. State Statistics Service of Ukraine. Official site. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (application date: March 1, 2021)

23. Agricultural Consulting. Consulting company. URL: <https://farming.org.ua/>. (application date: March 1, 2021)

Надійшла до редколегії 06.04.21

Y. Marko, PhD in Economics

Military Strategic Studies Center of Ivan Chernyakhovsky National Defense University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

i-tv@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-9165-8072,

V. Kuzmenko, Cadet

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

volodymyr07082000@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-1416-0887

ECONOMETRICS OF NATIONAL SECURITY AND DEFENSE OF UKRAINE

The article provides the importance of Ukraine's economic development to ensure national security, highlights the main internal and external threats to Ukraine's national security, such as: hybrid economic war, the "needle" of loans from the International Monetary Fund, communal tariffs, opening the gas market in Ukraine, inefficient introduction of the circulation of domestic agricultural lands and insufficient use of the capabilities of the country's economy. The cyclical nature of economic development is practically proved by distinguishing four phases of economic development of the studied countries for the last ten years, weak efficiency of economic policy of Ukraine and possible applied mechanisms of economic growth. An econometric analysis of GDP of Ukraine and countries that occupy the largest share in Ukrainian imports of goods, the budget of Ukraine and the budget of the Ministry of Defense of Ukraine using the method of least squares and even linear regressions, calculated the intensity of changes in Ukraine's economic processes. The model of gross domestic product of Ukraine depending on the gross domestic product of China, Poland, Russia, Turkey, Germany, Italy, Belarus, the United States and France (nine-factor model), as well as the model of Ukraine's defense budget depending on the domestic gross domestic product product, budget expenditures, taxes, minimum and average wages and inflation (seven-factor model). On the example of the Ministry of Defense of Ukraine as a public sector institution, the registration algorithm for economic (additional) activities by military units and the distribution of revenues to increase the special fund of the state budget of Ukraine and create recovery of the country economy in general.

Keywords: econometrics, elasticity, national security, the paradox of increasing tariff rates, the trade balance, an imported recession.

УДК 336:012.23.355.1 (477)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.46.52-57>

О. Шрамко, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

alex_shramko@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-9080-7750

ТИПОВІ ПОРУШЕННЯ, ЩО ВИЯВЛЯЮТЬСЯ В ПРОЦЕСІ АУДИТУ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Розглянуто загальні засади внутрішнього аудиту, поняття, суть, а також теоретичні засади та методичні особливості проведення внутрішнього аудиту у військових частинах ЗСУ. Прیدілено значну увагу меті внутрішнього аудиту в цілому та в ЗСУ зокрема. Дано визначення аудиту та внутрішнього аудиту відповідно до норм чинних нормативно-правових актів України. Детально описано процес планування, організації та безпосереднє проведення внутрішнього аудиту, проведено аналіз нормативно-правової бази щодо проведення внутрішнього аудиту у бюджетних установах і, зокрема, у ЗСУ. Особливу увагу приділено етапам аудиту, аналізу типових порушень, що виявляються в процесі внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю. Проаналізовано результати внутрішнього аудиту в 2014–2019 рр., наведено типові порушення, що виявляються в процесі внутрішнього аудиту, та детально розглянуто порушення в 2019 р. Частими причинами порушень стосовно неякісного ведення кількісного обліку військового майна в службах військових частин, які призвели до збитків, ризиків незаконних видатків та нестач, є низький професійний рівень та недбале виконання функціональних обов'язків посадовими особами, призначеними на посади начальників служб, і відповідних посадових осіб військових частин, закріплених на забезпечення, яким за своїми обов'язками належало своєчасно відпрацьовувати документи щодо ведення обліку матеріальних цінностей, витрачання за нормами та списання військового майна, ведення книг обліку втрат та нестач. На сьогодні постає питання впровадження дієвої системи організації внутрішнього аудиту та пристосування його методики до діяльності бюджетних установ, у тому числі, і військових частин ЗСУ в умовах реформування та поглиблення інтеграційних процесів в економіці України.

Ключові слова: фінансовий контроль, внутрішній аудит, аудиторська діяльність, аудитор, фінансова звітність, військова частина, внутрішній фінансовий контроль.

Постановка проблеми. Неналежне виконання функціональних обов'язків з внутрішнього контролю посадовими особами військових частин призводить до неефективного та незаконного використання ресурсів, їхнього псування, не забезпечує збереження військового майна від втрат. Метою внутрішнього аудиту є захист інтересів власників щодо збереження та ефективного використання ресурсів підрозділу, у якому проводиться аудит, а також отримання достовірної та повної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Основне завдання внутрішнього аудиту – проведення якісного аудиту, розроблення ефективних рекомендацій та подальший контроль їхнього виконання. Аудит не може вважатися завершеним доти, доки не будуть впроваджені аудиторські рекомендації та усунені виявлені відхилення. Об'єкти внутрішнього аудиту визначаються

його цілями і завданнями. Відповідно до Закону України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах і відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно з вимогами користувачів [2]. У ст. 26 Бюджетного кодексу України зазначено, що внутрішнім аудитом є діяльність підрозділу внутрішнього аудиту в бюджетній установі, спрямована на удосконалення системи управління, запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи ін-